

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФІЛАКТИКИ ШКІЛЬНОГО ТРАВМАТИЗМУ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасний рівень розвитку суспільства значною мірою актуалізує наукові проблеми, пов'язані зі збереженням і зміцненням здоров'я та фізичним розвитком учнівської й студентської молоді.

Серед причин погіршення стану здоров'я підростаючого покоління виділяють, у першу чергу, гіподинамію, недосконалість існуючої системи охорони здоров'я, зростання рівня дитячого травматизму, економічну та соціальну кризи, забруднення навколишнього середовища (Г.Л. Апанасенко, 2000). Проблема травматизму в теперішній час займає третє місце серед захворювань населення України. За даними Міністерства охорони здоров'я України, переважна більшість травм (68%) виникає в підростаючого покоління. Як свідчить статистичний аналіз звітів закладів охорони здоров'я України за 2005-2010 р., 26% шкільних травм діти отримують на уроках фізичної культури та позаурочних формах організації занять з фізичного виховання. Травми є основною причиною летальних наслідків у дітей шкільного віку, причому від них гине або отримує серйозні ушкодження більше дітей, ніж від усіх інших захворювань, узятих разом (Г. П. Вороб'єв, І.Я. Грубар, 2006). У комплексі профілактичних заходів, спрямованих на зниження захворюваності та смертності дітей, важливу роль відіграє попередження нещасних випадків і травм, що стали одним з головних факторів, які загрожують життю і здоров'ю дітей (Г. П. Вороб'єв).

Незважаючи на численні дослідження, профілактика шкільного травматизму залишається однією із найбільш важливих проблем в організації навчально-виховної роботи

Профілактика шкільного травматизму та безпека занять фізичною культурою є одним із найбільш важливих питань організації навчально-виховної роботи в шкільній системі фізичного виховання, яка можлива за відповідних умов організації навчального процесу. У ході вирішення проблеми зменшення випадків травматизму в галузі фізичного виховання необхідно застосувати такий підхід, при якому ризик травмонебезпеки повинен бути виключений за рахунок логічно побудованої системи її попередження. Це у свою чергу потребує відповідної професійної підготовки вчителя фізичної культури, наявності в нього знань, умінь та навичок з технології травмопрофілактики, як структурного елементу педагогічних технологій, створення організаційно-методичних умов особистісне орієнтованої підготовки майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту, удосконалення змісту професійно-орієнтованих дисциплін навчального плану (І.А. Бріжата, І.Я. Грубар 2000, А.П. Конох, 2000, С.О. Бондарь 2018.). Ураховуючи соціальну значущість та актуальність проблеми дитячого травматизму, відсутність технологій профілактики шкільного травматизму в професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури, зумовило тему нашого дослідження.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування профілактики шкільного травматизму в підготовці майбутніх фахівців із фізичного виховання.

Методи дослідження: аналіз методичної та спеціальної літератур, навчально-нормативної документації, психологічної, педагогічної, навчальних програм і навчальних планів

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дав змогу визначити такі види травматизму: сімейний; побутовий; вуличний; шкільний: а) під час перерви; б) на уроках (фізичної культури, трудового навчання); спортивний: а) під час організованих занять спортом; б) під час неорганізованих занять спортом; інший травматизм.

На основі наукових студій з'ясовано, що шкільний травматизм належить до групи найменш вивчених видів травматизму в дитячому віці. За даними різних авторів, він становить від 6% до 16% від усього дитячого травматизму. За частотою випадків в Україні шкільний травматизм займає третє місце після побутового й вуличного та має тенденцію до зростання.

Як наголошує більшість науковців, під час навчального-виховного процесу близько 95,6% травм виникає на уроках фізичної культури і лише 4,4% – під час інших уроків. Той

факт, що 4/5 усіх ушкоджень діти отримують у приміщенні школи і лише 1/5 – на її території, свідчить про низький рівень організації учнів під час навчально-виховного процесу в школі та відсутність контролю за ними з боку вчителів.

На основі аналізу педагогічної літератури за напрямком дослідження визначено, що основними причинами травматизму є такі: організаційні недоліки при проведенні занять і змагань; помилки в методиці, які пов'язані з порушенням дидактичних принципів навчання; відсутність індивідуального підходу; недостатній облік стану здоров'я, статевих і вікових особливостей, фізичної й технічної підготовленості школярів; недостатнє матеріально-технічне оснащення занять; незадовільний санітарно-гігієнічний стан залів і майданчиків; низький рівень виховної роботи; відсутність медичного контролю й порушення лікарських вимог; суб'єктивні чинники; гіпокінезія; психологічні причини.

Шкільний травматизм розглядається як важлива проблема соціального характеру. Часто він є однією з основних причин, що загрожує життю та здоров'ю учнів. Робота з профілактики травматизму, захворювань і нещасних випадків на заняттях фізичною культурою й спортом є одним із найважливіших завдань викладачів, тренерів, інструкторів, медичних працівників, дирекції шкіл.

Аналіз навчальних планів, програм навчальних дисциплін у системі підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, ознайомлення зі змістом підручників та навчальних посібників дали можливість стверджувати, що сьогодні недостатньо навчально-методичного матеріалу для цільової травмопрофілактичної підготовки студентів вищих навчальних закладів педагогічного профілю. Саме тому пошук шляхів оптимізації знань і вмінь попередження шкільного травматизму при викладанні професійно-орієнтованих дисциплін є нагальною потребою в підготовці фахівців.

Для визначення основних причин виникнення травм на уроках фізичної культури та їх частки в статистичному загалі шкільного травматизму нами було проведено опитування вчителів фізичної культури, учнів та їх батьків. У результаті аналізу анкетних даних визначено такі основні причини ушкоджень: неякісна підготовка місць занять, де частка цього фактора травматизму становить 17%; порушення методики проведення занять (невідповідність фізичного навантаження, недостатнє забезпечення страхування, відсутність навчання методик страхування, неправильний добір вправ) – 16%; відсутність інструктажу – 15%; відсутність лікарського контролю – 14 %; незадовільний стан спортивного інвентарю – 11%; незадовільна організація уроку (перенасичення залів, незадовільний стан дисципліни учнів, відсутність контролю з боку вчителя) – 10%; власна необачність – 7%; переоцінка своїх можливостей – 5%; відсутність відповідного одягу та взуття – 5%.

Проаналізувавши журнали медичних працівників шкіл та медичні картки учнів у дитячих консультаціях, ми виявили значну кількість випадків ушкоджень та травм учнів, отриманих під час проведення занять з фізичної культури за один навчальний рік. У результаті аналізу документів зафіксовано 2707 випадків травмування. Відсоток випадків травмування хлопців та дівчат від загальної кількості обстежених не однаковий і складає 58,3% та 41,7% відповідно.

Аналізуючи дані щодо видів ушкоджень під час занять фізичною культурою учнів у школах м. Тернополя та області, можна зазначити, що переважно учні отримують забої та подряпини, а саме: хлопці – 45,7%, дівчата – 54,3%. На другому місці у хлопців та дівчат травми кисті – 14% та 13% відповідно. Третє місце складають травми над'яtkово-гомiлкового суглобу у хлопців (12,3%) та травми суглобів кисті у дівчат (8,5%). Менший відсоток у хлопців становлять травми суглобів кисті – 10,1%; травми ліктьового суглобу – 4,8%; травми колінного суглобу – 2,2%; у дівчат: травми над'яtkово-гомiлкового суглобу – 8,3%; травми ліктьового суглобу – 3,5% та виникнення гострого патологічного стану – 2,5%.

Встановлено, що за період одного навчального року серед загальної кількості шкільних травм переважають травми, отримані на уроках фізичної культури – 60,6%, травми, що трапились на перервах – 35,4%, та травми, які учні отримали безпосередньо в класі – 4%.

З метою з'ясування ставлення вчителів фізичної культури до проблеми профілактики шкільного травматизму, усвідомлення значущості цієї проблеми та визначення рівня знань, умінь та навичок, нами було проведено анкетування, у якому взяли участь 45 учителів загальноосвітніх навчальних закладів м. Тернопіль. У результаті дослідження визначено, що 21% респондентів не володіє методами страхування учнів; 18% не можуть правильно вибрати із

запропонованих підвідні вправи; 27% не змогли дібрати вправи для створення методики самострахування; 24% недостатньо обізнані із заходами профілактики травматизму в системі фізичного виховання; 64% не знають юридичних аспектів своєї відповідальності за порушення правил безпеки при організації навчального процесу. Таким чином, можна констатувати незадовільний рівень знань учителів фізичної культури з профілактики шкільного травматизму та травмопрофілактичної підготовки.

У формуванні культури фізичного здоров'я дітей значну роль відіграють батьки. Тому з метою виявлення рівня знань з профілактики травматизму в школі було проведено тест-опитування батьків учнів загальноосвітніх шкіл, в якому взяли участь 256 осіб. Систему попередження травматизму в школі, де навчається дитина, батьки оцінили в такий спосіб: “відмінно” – 1,8%; “добре” – 7,1%; “задовільно” – 39,2%; “незадовільно” – 51,7%. Таким чином, 91% батьків не задоволені станом профілактичної роботи з питань травматизму в школі, 53,5% вважають недостатнім свій рівень знань щодо попередження травматизму власної дитини, 85,7% з них хотіли б їх розширити.

У результаті контролю за якістю знань майбутніх фахівців з фізичної культури з проблеми профілактики шкільного травматизму визначено, що більшість (76%) студентів не володіє методиками дозування фізичних навантажень залежно від контингенту учнів. Значні труднощі викликають завдання, пов'язані з доббором підготовчих вправ, 42% студентів не змогли правильно дібрати підвідні вправи для вивчення основних вправ, запропонованих шкільною програмою, а назвати параметри санітарно-гігієнічних вимог до спортивних залів, майданчиків, інвентарю, обладнання та спортивної форми змогли тільки 12% майбутніх фахівців.

Висновки: встановлено, що шкільний травматизм належить до групи найменш вивчених видів травматизму в дитячому віці. Він становить від 6% до 16% від усього дитячого травматизму, а за частотою випадків в Україні він займає третє місце після побутового й вуличного та має тенденцію до зростання; під час навчального-виховного процесу близько 95,6% травм виникає на уроках фізичної культури і лише 4,4% – під час інших уроків; дослідження спонукають стверджувати про необхідність перегляду змісту професійної підготовки вчителів фізичної культури, а в межах нашого дослідження – тієї його частини, що стосується професійної травмо-профілактичної підготовки. Підтвердженням цього є відповіді вчителів про те, що якісна травмопрофілактична підготовка – важлива складова професійної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апанасенко Г.Л. Эволюция бионергетики и здоровье человека.– Санкт-Петербург: МГП «Петрополис», 2000.– 123с.
2. Воробьев Г. П. Почему возникают травмы и как их предупредить //Теория и практика физической культуры. – 1989. – № 9. – С. 31-33.
3. Грубар І.Я. Дитячий травматизм на заняттях фізичними вправами //Молода спортивна наука України: Зб.наук. статей.– Львів 2000.– № 4.– С. 165-167.
4. Бріжата І.А. Формування культури фізичного здоров'я учнів в системі профілактики шкільного травматизму / І.А. Бріжата // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків-Львів: ХДАДМ (ХХП), 2003. – № 17. – С. 33–37.
5. Грубар І.Я. Невирішені проблеми дитячого травматизму під час уроків фізичної культури //Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти.– Тернопіль, 2003.– С. 144-146.
6. Конох А.П. Профілактика травматизма у младших школьников средствами физического воспитания: Автореф. дисс. ...к. н. по физ. восп. и спорту.– К., 2000.– 20 с.
7. Бондарь СО. Види та структура локалізації травм, як передумова формування здоров'язбережувальних засад попередження дитячого травматизму. Україна: Здоров'я нації. 2018;2(49):9-16.